

պերուն մէջ. քիչ մը ատենէն ետքը տեսնեմ որ բազէի պէս թռչուն մը եկաւ ասոնց գլխուն վրայէն անցաւ : Եւ ատեն մէկէն մայրերնին ձայնը փոխեց, վազեց գնաց ձագերուն քովը, սկսաւ զանոնք թւերուն տակը առնել ուրախանալ :

Հնդկահաւին բարկացող բնութիւնը ասեմուն յայտնի է. նոր բան մը, և մանաւանդ կարմիր բան մը տեսնելուն պէս, իր սովորական խեղճուկ կերպն ու կեցուածքը կը փոխէ, վիզը կը տնկէ, քիթը կը կախէ, պոչը հովանոցի ձևով կը բանայ, ու թւերը լարած՝ ինչուան գետին կը քսէ :

Սովորաբար ութը տասը էգ հնդկահաւին մէկ արու մը կը թողուն, անիկայ ալ երրորդ տարին կը մորթեն. չէ նէ շատ կատաղի կ'ըլլայ : Ագը առջի տարին կը սկսի հաւկիթ ածել, բայց բուն ածան ըլլալու ատենը երկրորդ ու երրորդ տարին է : Թուխսը երեսուն օր կը քչէ. ու այնչափ սիրով կը նստի հաւկիթներուն վրան որ եթէ քանի մը օր առաջ կամացուկ մը հաւկիթները փոխես՝ նորէն կը սկսի երկայնամտութիւն շարունակել թուխսը. ասանկով բոլոր ամառը կրնաս զինքը թուխս նստեցնել, ու հաւկիթները ինչ տեսակ հաւի կամ բագի կամ սագի հաւկիթ ըլլան՝ փոթիւ չէ. միայն աս կայ որ բոլոր ամառը այնպէս անշարժ կենալով՝ առողջութիւնը կը կորսնցնէ ու բարակ ցաւ կ'ըլլայ : Այսելու է որ թուխսին տեղը կամ բոյնը առանձին տեղ մը ըլլայ ծածուկ. չէ նէ արու հնդկահաւն որ տեսնէ՝ կը բարկանայ ու բոլոր հաւկիթները կը կոտորտէ :

Հնդկահաւին ձագերը պաղէն ու խոնաւութենէն խիստ շուտ կը մնասուին, անոր համար ամէն երկիր դիւրին չէ զանոնք պահելն ու մեծցնելը. առջի բերան իրենց տրուելու կերակուրը պիտի ըլլայ եղիճ՝ կամ կառոս՝ ջարդած՝ ու ալիւրով և հաւկը

թի դեղնուցով խառնած : Արկու ամսական որ ըլլան, ու կտուցներուն վրայի կատարքը և գլխուն վրայի կռնձմած մաշկը սկսի կարմրնալ՝ վտանգաւոր ատեննին է. ան վտանգը անցընելէն ետքը առողջ կը մնան, ու երթալով կ'ուժոյնան :

ԱՄՏՂԱԲԱՆԽՈՒԹԻՒՆ

Մեր հոլորակի մը Գրեհոմիւն :

Պարեմի ամբողջ տարի մըն է որ Մարիա ըսուած մոլորակը գտնուեր էր, ինչպէս որ օրագրիս մէջ ալ յիշեցինք¹. անոր գիւտն ալ պարզ գիտուածով եղած չէր, հապա շատ աստղաբաշխական քննութիւններէն ետքը գտնուեր էր : Բայց աս տարի սեպտեմբերի 23^{ին} գտնուած նոր մոլորակը իրաւցընէ մարդուս հրաշալի հանճարոյն մեծամեծ նշաններէն մէկն է : Եւ ատենէ՛ի վեր աստղաբաշխները դիտած էին որ Ուրանոս ըսուած մոլորակը (որ մէկալ ամէն մոլորակներէն աւելի հեռու է արեւէն՝ ու 1781^{ին} հերշել աստղաբաշխը գտած է) իր շրջանին մէջ այլայլութիւններ կ'երևցնէ, ու պատճառը յայտնի չէ : Եւ տոնեան դրութեամբ՝ մէկալ մոլորակներուն այսպիսի այլայլութիւններուն պատճառը՝ իրենց իրարու հետ ունեցած ձգողութիւնն է. բայց Ուրանոսին քովերը չկար մէկ մոլորակ մը որ նոյն օրէնքներով կարենար անոր վրայ այնպիսի զգալի ազդեցութիւն մը ընել : Ալիւրիէ՝² անունով փարիզու քաջ ու բարակամիտ աստղաբաշխը անթիւ հաշիւներով ու անխոնջ աշխատանքով վերջապէս մակաբերեց թէ Ուրանոսէն շատ հեռու մէկ ուրիշ մոլորակ մըն ալ կայ անշուշտ՝ որ անոր հետ ունեցած ձգողութեամբը ան այլայլութիւններուն

¹ Մարիա :

¹ Տես երես 16 :

² Leverrier.

պատճառ կ'ըլլայ : Մականբերութիւնը բաւական չէ . այնչափ խորունկ ու ճիշդ հաշիւներով հաստատեց աս իր կարծիքն որ ինչուան ան մոլորակին մեծութիւնը , շրջանը , զանգուածը , ու արեւէն ունեցած հեռաւորութիւն ալ որոշեց : Լ'նկէ ետքը Պերլինի հըռչակաւոր կալէ աստղաբաշխին գրեց իր կարծիքը , ու խնդրեց որ անիկայ իրեն նրբամիտ ու ճարտար հաշիւներով ու գիտողութեամբ փնտռէ ան մոլորակը իր ցըցուցած տեղուանքը : Կալէն ալ սեպտեմբերի 23^{ին} գիշերը Պերլինի դիտարանէն դիտեց՝ գտաւ Լըվելիէին գուշակած մոլորակը , որ ինչուան հիմա մէկ երկնացուցի մը վրայ ալ նշանակած չէր : Մէկէն 'ի մէկ Լըրոպայի ուրիշ դիտարաններէն ալ տեսնուեցաւ ան նոր մոլորակը , ու ամէնքն ալ մեծամեծ գովեստներ գրեցին Լըվելիէին ու Կալէին . և Վաղղիոյ ճեմարանը մօտերս երկուքին ալ Լեգէոն պատուոյ ըսուած ասպետութեան նշանը տուաւ :

ԶՈՒԱՐԺԱԼԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Լէլու չգիտնալու փորձանքները :

Մեծն Փեդերիկոս սովորութիւն ունի եղեր որ իրեն թիկնապահներուն կարգը նոր զինուոր մը գալուն պէս՝ աս իրեք հարցմունքը կ'ընէ եղեր անոր . “Տարիքդ քանի է . Ո՛րչափ ատեն է որ իմ ծառայութեանս մէջ ես . Ստակդ ու հագուստդ ու զածիդ՝ պէս են ” : Վաղղիացի երիտասարդին մէկն ալ կը փափաքի թագաւորին թիկնապահներուն մէջը մտնել , բայց գերմաններէն չգիտեր եղեր . ուստի զօրապետը կ'ըսէ իրեն թէ “Վիտնաս որ թագաւորը քեզի աս իրեք հարցմունքը կ'ընէ . նայէ որ պատասխանները սերտես , հարցընէ-

լուն պէս՝ կը զուրցես , ամօթով չես մնար ” : Վաղղիացին շուտ մը կը սորվի ան իրեք պատասխանը գերմաններէն , ու երկրորդ օրը թագաւորին առջևը կ'ելլէ : Կը սկսի թագաւորը երկրորդ հարցմունքէն , “Ո՛րչափ ատեն է որ իմ ծառայութեանս մէջ ես ” , կ'ըսէ : “Վսանումէկ տարի ” , կ'ըսէ զինուորը : Թագաւորը կը նայի կտրճին կերպարանքը որ հազիւ թէ քսան տարեկան է , կը զարմանայ թէ ինչպէս կրնայ ըլլալ որ քսանումէկ տարի զինուորութիւն ըրած ըլլայ . ուստի կը հարցընէ թէ “Տարիքդ քանի է :—Մէկ տարի մըն է՝ հրամանոցդ շնորհքով ” , կ'ըսէ զինուորը : Փեդերիկոս առջինէն ալ աւելի զարմացած՝ կը զուրցէ բարձր ձայնով թէ “Կամ դուն խելքդ կորսնցուցեր ես՝ կամ ես :—Լըկուքն ալ , տէր արքայ ” , կ'ըսէ զինուորը : Լ'ն ատեն կը տաքնայ թագաւորն ու կ'ըսէ . “Լ'ս առաջին անգամն է որ խենթ սեպուեցայ զինուորներուս առջևը ” : Օ ինուորը կը նայի որ գերմաններէն խօսելու ինչ պաշար որ ունէր՝ լմնցաւ , լուռ կը կենայ . երբոր կը դառնայ թագաւորը նորէն կը հարցընէ իրեն թէ ինչ ըսել կ'ուզես այդպիսի խօսքերով , զինուորը կը դառնայ գաղղիարէն պատասխան կուտայ թէ “Լ'մենեկն գերմաններէն չեմ գիտեր ” : Լ'ն ատեն կը ծիծաղի թագաւորն ու կը խրատէ զինքն որ իր տէրութեան լեզուն սորվի , ու իրեն պարտքերը լաւ կատարէ :

Մէկն որ իր լեզուն ծուռումուռ կը խօսի , մի կարծեր թէ օտար լեզուն լաւ խօսի . իսկ թէ յանկարծ խօսի նէ , վրան մեծ համարում մը մի առնէր :